

5. Eftirlit

Fiskistofa hefur eftirlit með veiðum og löndunum íslenskra og erlendra skipa í íslenskri lögsögu og veiðum íslenskra skipa utan lögsögunnar. Eftirlit er stór þáttur í starfsemi Fiskistofu og gegnir stofnunin lykilhlutverki við eftirlit með sjávarútvegi. Verkefnið er umfangsmikið og krefjandi og felur m.a. í sér eftirlit með fiskveiðum, vinnslu afla um borð, aflaheimildastöðu skipa, vigtun og skráningu afla, umgengni um auðlindina, verndun smáfisks, hvalveiðum, lax- og silungsveiði og malar-tekju. Eftirlit fer ýmist fram á vettvangi, til sjós og lands, eða með rafrænum hætti hjá Fiskistofu. Fiskistofa á gott samstarf við systurstofnanir sínar í þeim tilgangi að bæta eftirlit, sem stuðlar að heildrænni nálgun við að framfylgja lögum og reglugerðum. Oft felur þetta í sér samlegðaráhrif fyrir þá sem eftirlitinu sæta með því að fækka þeim sem sinna eftirliti með þeim hverju sinni. Eins sinna veiðieftirlitsmenn Fiskistofu upplýsingasöfnun í miklum mæli fyrir Hafrannsóknastofnun í þágu hafrannsóknna. Einnig á Fiskistofa í miklum samskiptum og samstarf við erlend fiskveiðistjórnvöld og fjölþjóðlegar stofnanir á sviði veiðieftirlits.

5.1 Eftirlit á sjó

Árið 2018 fóru veiðieftirlitsmenn Fiskistofu í 351 veiðiferð með fiskiskipum, samtals var sjótími eftirlitsmanna Fiskistofu 1.250 dagar. Í sjóeftirliti var auk hefðbundins eftirlits sinnt sérstöku átaksverkefni í eftirliti með grásleppuveiðum. Einnig var farið í veiðiferðir með norskum og færeyskum loðnuskipum.

Ásamt sjóeftirliti með veiðum og vinnslu sinna eftirlitsmenn lengdarmælingum á fiski ásamt sýnatöku í þágu vísindanna. Einnig hefur aukin áhersla verið á að fylgja eftir að skráningar í afladagbækur séu samkvæmt reglum. Á árinu mældu eftirlitsmenn Fiskistofu alls 282.893 fiska og kvarnaðir voru 3.050 fiskar. Einnig mældu eftirlitsmenn Fiskistofu 6.480 skeldýr og skráðu 259 sjávarspendýr og fugla við störf sín um borð á árinu.

Samstarfsverkefni Fiskistofu og Hafró svokallað brottkastverkefni var fyrirferðarmikið á árinu, eins og oft áður. Lengdarmælingar fara fram á sjó og í landi og með þeim er m.a. safnað gögnum til rannsókna á stærðartengdu brottkasti. Verkefnið felur í sér athugun og mat á brottkasti fisks undir tiltekinni lengd og með tilteknu

veiðarfæri og er það unnið í samstarfi við Hafrannsóknastofnun sem gefur út skýrslu árlega þar sem tölfraðilegar niðurstöður verkefnisins eru birtar. Árið 2018 var brottkast mælt úr veiðarfærnum neti og línu. Í brottkastsverkefninu eru þorskur og ýsa mæld úr lönduðum afla og afla upp úr sjó frá sama skipi í samliggjandi veiðiferð. Aðferðin byggist á því að brottkast sé lengdarháð og smáfiski sé hent en stærri fiskur hirtur. Mismunur þessara mælinga er síðan notaður til að meta stærðarháð brottkast. Árið 2018 mældu eftirlitsmenn Fiskistofu samtals 115.520 fiska í brottkastsverkefninu, 83.016 þorska og 32.502 ýsu.

5.1 Brottkastverkefni

Ár	Mælt í landi		Mælt á sjó		Samtals
	Þorskur	Ýsa	Þorskur	Ýsa	
2016	32.634	10.985	64.971	17.799	126.389
2017	31.865	17.009	74.364	2.884	126.122
2018	23.708	11.156	59.310	21.346	115.520
Samtals	88.207	39.150	198.645	42.029	368.031

Eftirlit á grunnslóð

Fiskistofa og Landhelgisgæsla Íslands sinntu sameiginlega fiskveiðieftirliti á grunnslóð eins og gert hefur verið undanfarin ár. Farið var í tvo sameiginlega leiðangra með varðskipinu Þór. Fyrri ferðin var í júní, farið var frá Akureyri á miðin norður og vestur af landinu og komið til hafnar í Reykjavík. Seinni ferðin var farin í júlí þá fór eftirlitsmaður Fiskistofu um borð í varðskip úti frá Rífi á Snæfellsnesi og komið var til hafnar í Bolungarvík.

Tilgangur ferðanna var að fara um borð í fiskiskip á grunnslóð með það að markmiði að kanna veiðileyfi, afla, afladagbók, aflasamsetningu, veiðarfæri, aflameðferð og annað sem tilheyrir veiðieftirliti. Einnig var leitað eftir lax og silungsnetum í sjó.

Í þessum leiðöngrum var farið um borð í 26 báta, 21 voru á handfæraveiðum, 5 á línuveiðum og 2 á dragnót. Ávallt er skoðað afladagbók, ellefu athugasemdir og leiðbeiningar voru gerðar á vettvangi vegna afladagbókar, ein brotaskýrsla var gerð vegna afladagbókar. Tvisvar kom til skyndilokunar eftir mælingar um borð í línuskipum.

Uppsjávarfiskur

Í töflu 5.2 má sjá fjölda landana íslenskra og erlendra veiðiskipa á uppsjávarfiski í íslenskum höfnum og við-

5.2 Fjöldi daga á sjó eftir árum við eftirlit

Ár	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Ísfiskskip	985	920	821	672	671	668	777
Vinnsluskip	1.060	823	786	699	719	505	473
Samtals	2.045	1.743	1.607	1.371	1.390	1.173	1.250

5.3 Eftirlit með löndun og veiðum á uppsjávarfiski

	2018			2017		
	Fjöldi landana	Eftirlit	Hlutfall	Fjöldi landana	Eftirlit	Hlutfall
Landanir uppsjávarafla íslenskra skipa	690	137	19,9%	687	148	21,5%
Landanir uppsjávarafla erlendra skipa	191	34	17,8%	164	47	28,7%
Samtals	881	171	19,4%	851	195	22,9%

veru eftirlitsmanna við þær, þegar eingöngu voru skoðaðar landanir á flotvörpu og nót þar sem heildarmagn löndunar náði 5 tonnum eða meira. Á árinu voru landanir íslenskra veiðiskipa á makríl, norsk-íslenskri síld, íslenskri sumargotssíld, loðnu og kolmunna 690 talsins og var eftirliti sinnt í 137 af þessum löndunum. Á árinu voru 191 landanir erlendra veiðiskipa á uppsjávarafla og var eftirliti sinnt við 34 þessara landana. Á tímabilinu voru eftirlitsmenn Fiskistofu 189 daga um borð í veiðiskipum er stunduðu uppsjávarveiðar.

Grásleppa

Útgefin leyfi til veiða á grásleppu árið 2018 voru 221 talsins og fóru eftirlitsmenn Fiskistofu í 106 veiðiferðir með grásleppubátum. Gerðar voru 44 skýrslur vegna brota á reglum um hrognkelsveiðar. Atvinnuvega- og nýsköpunarráðuneytið lagði áherslu á að eftirliti yrði sérstaklega vel sinnt einkum í þeim tilgangi að tryggja rétta skráningu og tegundagreiningu á meðafla sjávarspendýra og fugla og að sá afli væri skráður í afladagbækur.

Vinnsluskip

Árið 2018 var enn fækkun á skipum sem vinna afla um borð, alls voru 19 skip sem unnu afla eða hluta hans um borð á einhverjum tímapunki ársins, en þau voru 24 árið 2017. Botnfiskur var flakaður um borð í 11 skipum, heilfrystur, haus- og/eða sporðskorinn um borð í 4 skipum, uppsjávarafla var unnin um borð í 3 skipum og 1 skip saud rækju. Heildarfjöldi landanna á afurðum vinnsluskipa árið 2018 voru 282.

Eftirlit Fiskistofu með vinnsluskipum felst auk þess að fara í róður með skipum að rýna nýtingarskýrslur, telja nýtingarsýni við löndun og bera saman við skráningu í gagnasafn skipsins og að þíða upp vinnslu- og nýtingarsýni og kanna hvort nýtingarsýni sem ákvarða kvóta veiðiferðarinnar lýsi í raun vinnsluháttum um borð. Einnig er reiknað út miðað við uppgefna vinnslunýtingu uppsjávarskipanna hversu mikið á að vera af hrati í tönkum skipsins þegar búið er að landa og vigta frosnar afurðir.

Af 25 úttektum við löndun vinnsluskipa sem eftirlitsmenn Fiskistofu framkvæmdu árið 2018 voru 17 sinnum smávægileg eða enginn athugasemd gerð, en í 8 skipti voru ein eða fleiri afurð felld á grunnstuðul, oftast vegna þess að skilyrði reglugerðar um lánmarksfjölda nýtingarsýna voru ekki uppfyllt. Gerðar voru 26 brotaskýrslur vegna skipa sem vinna afla um borð.

Í samstarfssamningi Fiskistofu og Matvælastofnunar er m.a. kveðið á um að veiðieftirlitssvið Fiskistofu annast stöðumat í vinnslu- og frystiskipum. Þá skoða eftirlitsmenn Fiskistofu hvort og hvernig brugðist hefur verið við athugasemdum eftirlitsmanna Matvælastofnunar á vinnsluumhverfi um borð í vinnsluskipum. Matvælastofnun voru sendar upplýsingar vegna 16 veiðiferða.

Hjá Fiskistofu störfuðu þrjú eftirlitsmenn sem sérhæfðir eru í eftirliti með skipum sem vinna afla um borð.

5.4 Heildarfjöldi skyndilokana 2018 eftir fisktegundum

Fisktegund	
Porskur	80
Porskur/Ýsa	6
Porskur/ufsi	4
Ufsi	5
Rækja	2
Samtals	97

5.5 Fjöldi skyndilokanna 2018 eftir veiðarfærum

Botnvarpa	7
Lína	72
Handfæri	16
Rækjuvarpa	2
Samtals	97

Skyndilokanir

Skyndilokunum er beitt til að koma í veg fyrir skaðlegar veiðar á smáfiski. Skyndilokanir voru 97 á árinu. Flestar lokanir urðu þegar þorskur mældist undir viðmiðunarmörkum eða í 80 skipti þegar þorskur átti í hlut, 5 skipti vegna þorsks og ýsu saman og 5 skipti þegar þorskur og ufsi voru undir viðmiðunarmörkum í báðum tegundum. Flestar voru lokanir á línuveiðar, en þær voru 72 talsins. Einungis ein lokun var vegna ýsu þar sem hún mældist undir viðmiðunarmörkum, en 31 lokun varð árið 2017 vegna ýsu. Skyndilokanir voru fjórar vegna úfsa. Lokanir vegna rækju voru tvær á móti sjö árið 2017.

Hvalveiði

Hrefnuveiðar við Ísland voru ekki umfangsmiklar árið 2018. Aðeins voru veiddar 6 hrefnur, en langreyðaveiðar hófust á ný við landið eftir tveggja ár hlé og voru veidd 146 dýr (Tafla 5.6). Eftirlit með hvalveiðum fer fyrst og fremst fram með skoðun á skipum og veiðibúnaði, veiðiaðferðum, mælingaraðferðum, sýnatöku og því hvort veiðarnar séu stundaðar á leyfilegum svæðum.

Auk þess er gengið úr skugga um að um borð séu menn með tilskilda reynslu og leyfi til að stunda veiðarnar. Fiskistofa fór ekki í veiðiferð til eftirlits með hrefnuveiðum sumarið 2018, en miðað er við að hafa eftirlit með 10% veiddra dýra. Eftirlitsmenn Fiskistofu fóru í 8 sjóferðir af samtals 100 sjóferðum með Hval 8 (nr. 117) og Hval 9 (nr.997) sumarið 2018 vegna langreyðaveiða. Samtals voru veiddar 146 langreyðar sumarið 2018 og voru eftirlitsmenn Fiskistofu viðstaddir veiðar á 16 dýrum (11%). Tvær af veiddum dýrum reyndust vera blendingar langreyðar og steypireyðar.

5.6 Fjöldi veiddra hvala 2018

Ár	Hrefna	Langreyður
2012	52	0
2013	35	134
2014	24	137
2015	29	155
2016	45	0
2017	17	0
2018	6	146
Samtals	208	572

Sérfræðingafundur á vegum NAMMCO um aflifunartíma í hvalveiðum, haldinn í Kaupmannahöfn í nóvember 2015, lagði til að Íslendingar söfnuðu upplýsingum um dauðatíma í hrefnuveiðum fyrir 25–30 hrefnur. Fyrir árið 2018 hafði 19 slíkum mælingum verið safnað en norskur sérfræðingur var fenginn til að halda áfram þeim mælingum 2018. Var hann við störf í júní og gerði mælingar fyrir 5 hrefnur, þannig að heildarfjöldi mælinga er nú 24 fyrir hrefnuveiðar við Ísland. Fiskistofa ráðgerir að fá aftur sama norska sérfræðing til starfa sumarið 2019 til að ljúka við dauðatímamælingar í hrefnuveiðum. Að því loknu verður skýrsla út gefin vegna þessarar vinnu.

5.2 Eftirlit í landi

Rafrænt eftirlit

Til að sinna eftirlitshlutverki sínu hefur Fiskistofa í sí auknum mæli notast við greiningarhugbúnað við svokallað rafrænt eftirlit. Þetta felur í sér að stofnunin hagnýti sér gögn úr gagnagrunnum og greini ákveðna áhættuþætti og er þannig reynt að beina eftirliti þangað sem mest þörf er fyrir það. Til að mynda hefur stofnunin unnið áhættumat fyrir ákveðna eftirlitsþætti.

Á árinu var unnið áfram í framþróun rafræns eftirlits og reglulega er meðal annars skoðuð aflasamsetning skipa á sömu veiðislóðum m.t.t. aflasamsetningar og brottkasts, íshlutfall skipa við endurvigtun hjá fleiri en einum vigtunarleyfishafa er borið saman, lengdarsamsetning afla skipa borin saman við mælingar eftirlitsmanna o.fl.

Vigtun og skráning afla

Fiskistofa sinnir eftirliti með vigtun og skráningu sjávaraflla og er það eitt stærsta eftirlitshlutverk stofnunarinnar í landi. Þetta felur í sér eftirlit með vigtun sjávaraflla hjá vigtunarleyfishafa þar sem lagt er mat á aðferðir við vigtun, aðstöðu og niðurstöður vigtunar sem eru síðan bornar saman við niðurstöður fyrri vigtanir hjá viðkomandi leyfishafa. Komi upp við eftirlit Fiskistofu hjá vigtunarleyfishafa verulegt frávik á íshlutfalli hefur stofnunin heimild til þess að fylgjast með allri endurvigtun hjá viðkomandi aðila á hans kostnað í allt að 6 vikur. Að auki sinnir Fiskistofa eftirliti með löndunum og vigtun sjávaraflla á hafnarvog.

Fiskistofa sinnir útgáfu leyfa til vigtunar sjávaraflla og eru þrjár tegundir vigtunarleyfa gefin út. Endurvigtunarleyfi heimila aðilum að endurvigta ísaðan afla sem áður hefur verið veginn á hafnarvog. Við lok árs voru 93 aðilar með slík leyfi. Leyfi til heimavigtunar afla voru á sama tíma 16. Slík leyfi heimila aðilum að vigta afla án þess að vigta hann fyrst á hafnarvog, enda séu veruleg vandkvæði á að vega aflann á hafnarvog og ýmsum ströngum skilyrðum uppfyllt. Slík leyfi áttu einungis við vigtun á uppsjávarfiski, ýmist til vinnslu eða til bræðslu í fiskimjölsværksmiðju. Eitt vigtunarleyfi sjálfstæðs aðila var í gildi við lok árs en slík leyfi eru veitt til vigtunar í umboði og á ábyrgð hafnaryfirvalda í viðkomandi löndunarhöfn og eru aðallega notuð til vigtunar afurða frystiskipa.

5.7 Tegund og fjöldi vigtunarleyfa

	Fjöldi 2018
Vigtunarleyfi sjálfstæðra aðila	1
Heimavigtun – fiskvinnsla	5
Heimavigtun – bræðsla	11
Endurvigtun – fiskvinnsla	68
Endurvigtun – fiskmarkaðir	25
Samtals	110

Gerðar eru ríkar kröfur til vigtunarleyfishafa hvað varðar aðbúnað, innra eftirlit og rekjanleika skráningu gagna hjá vigtunarleyfishöfum. Fiskistofa hefur á undanförunum árum unnið að því að auka gegnsæi í vigtarmálum. Á vefsíðu stofnunarinnar má fletta upp löndunum allra skipa og sjá niðurstöður endurvigtunar hvorrar löndunar fyrir sig. Að auki eru birtar niðurstöður endurvigtana hjá leyfishöfum þar sem Fiskistofa hefur haft eftirlit með vigtun á tveggja mánaða tímabili í senn. Þar kemur fram mismunur á íshlutfalli þegar Fiskistofa hefur eftirlit með vigtun og þegar ekki er viðhaft eftirlit með endurvigtun hjá viðkomandi leyfishafa.

Afli íslenskra fiskiskipa í kvótabundnum tegundum til skráningar aflamarks hjá vigtunarleyfishöfum voru rúm 233 þúsund tonn á árinu miðað við slægðan afla. Af þeim afla voru 55% vigtuð hjá vigtunarleyfishafa en 45% aflans lauk með vigtun á hafnarvog.

Strandveiðar

Alls voru 557 bátar með leyfi til strandveiða. Í samanburði má nefna að 607 bátar voru með slíkt leyfi árið á undan 2017 því er um fækkun að ræða milli ára. Leyfi til strandveiða eru bundin skilyrðum sem m.a. lúta að leyfilegum heildarafla á dag og tímalengd veiðiferðar. Fiskistofa hefur eftirlit með því að þessi skilyrði séu virt og fer það einkum fram með rafrænum hætti. Nýtt ákvæði í reglugerð um strandveiðar 2018 um heimild til að setja landaðan ufsa í VS-afla leiddi af sér um 60% aukningu á lönduðu magni í þeirri tegund milli ára.

Samkvæmt samstarfssamningi við Matvælastofnun hafa veiðieftirlitsmenn hitastigsmælt afla einkum yfir sumar-mánuðina og eru allar mælingar sendar til Matvælastofnunar til frekari úrvinnslu.

Afladagbækur

Eftirlitsmenn Fiskistofu skoðuðu 895 afladagbækur um borð í veiðiskipum á árinu. Við skoðun á vettvangi veita eftirlitsmenn leiðbeiningar við þau atriði sem betur mega fara en skrifa brotaskýrslur vegna veigameiri vanskráninga. Einnig leiðbeina eftirlitsmenn Fiskistofu skipstjórnarmönnum markvisst um þá skyldu þeirra að skrá öll þau sjávarspendýr og þá fugla sem koma í veiðarfæri. Send voru 399 áminningarbréf þar sem skipstjórar og útgerðaraðilar voru formlega áminntir vegna vanskila á afladagbókum. Þá voru 121 skip svipt veiðileyfi vegna vanskila á upplýsingum úr afladagbókum.

Í upphafi árs hófst vinna við að hanna snjallsímaforrit fyrir skráningu á ætluðum afla og er því ætlað að leysa pappírsladagbókina af. Forritið hefur verið í prófunum undanfarna mánuði. Verið er að sníða af því vankanta og villur sem hafa komið fram við prófanir. Stefnt er að því að forritið komist í almenna notkun á árinu 2019.

Hafnríkiseftirlit

Fiskistofa tekur þátt í alþjóðasamstarfi um hafnríkiseftirlit bæði á vettvangi Norðvestur Atlantshafs fiskveiðistofnunarinnar (NAFO) og Norðaustur Atlantshafs

fiskveiðinefndarinnar (NEAFC). Ákvæði reglna um hafnríkiseftirlit á við um komur erlendra skipa í samþykktar hafnir samningsaðila, með afla um borð sem veiddur var á NEAFC eða NAFO veiðisvæðum og hefur ekki áður verið landað eða umskipað í höfn. Fiskistofa hefur skuldbundið sig til að sinna eftirliti í að lágmarki 15% tilfella með frosnum afurðum þegar um er að ræða löndun/umskipun erlendra skipa á Íslandi sem koma af veiðum á NAFO-veiðisvæðinu en 7,5% landana með frosnum afurðum og 5% landana fersks afla af NEAFC-veiðisvæðinu. Á árinu voru 3 heimilaðar landanir erlendra skipa með afla af NAFO-veiðisvæðinu í íslenskum höfnum og er það aukning frá árinu 2017 þar sem engar slíkar landanir áttu sér stað og var eftirlit viðhaft í einni löndun af þessum þremur.

Alls voru 267 landanir erlendra skipa heimilaðar með afla af NEAFC veiðisvæðinu og eru það jafn margar landanir og frá árinu áður. Þess má geta að landanir með bæði frosnar afurðir og ferskan afla og eftirlit með þeim reiknast sem bæði löndun með ferskan afla og löndun með frosnar afurðir. Þannig var eftirlit í 8% tilfella með frosnum afurðum og 6,1% tilfella með ferskum afla, eins og kemur fram í töflu NEAFC hafnríkiseftirlit. Vert er að taka fram ástæðu þess að eftirlit með ferskum afla fer frá 19,7% niður í 6,1% á milli ára og er það vegna sjómannaverkfallsins árið 2017 en þá var eftirliti Fiskistofu beint að loðnuveiðum Norðmanna hér við land.

Starf eftirlitmannanna felur m.a. í sér að fylgjast með löndun frá upphafi til enda, gera samanburð á magni og tegundum sem tilkynnt var um af viðkomandi skipi og lönduðum afla. Helsti tilgangurinn er að koma í veg fyrir „ólögmætar veiðar“ sem og brot á ákvæðum reglna um hafnríkiseftirlit. Brot á ákvæðum reglna um hafnríkiseftirlit eru t.d. ófullnægjandi merkingar á frystum afla, landanir án samþykkis hafnríkisins og misræmi á milli áætlaðs afla og landaðs afla. Fjöldi brota sem tilkynntur var til NEAFC skrifstofunnar og fánaríkja þeirra skipa sem áttu í hlut var eftirfarandi á árinu 2018:

- 1 brotaskýrsla vegna misræmis á áætluðum afla og lönduðum afla
- 1 brotaskýrsla vegna ófullnægjandi merkinga á frystum afla.

5.8 NEAFC hafnríkiseftirlit

Ár	2017			2018		
	Landanir /Umskipanir	Eftirlit	Hlutfall	Landanir/Umskipanir	Eftirlit	Hlutfall
Frosin afli	130	11	7,9%	119	10	8,0%
Ferskur afli	128	27	19,7%	142	9	6,1%
Frosin og ferskur afli	9	0		6	0	